

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АНГЛІЙСЬКОГО ПРАВА

Ю. Веракса,

студентка 1 курсу юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Реальність і ефективність правозастосування і правотворчості англійських судів забезпечується різними засобами - політичними, матеріально- фінансовими, але насамперед - юридичними [5, с.624]. Одним із останніх є судовий прецедент.

Поштовх для розвитку судового прецеденту було надано так званим загальним правом. Останнє в основі своїй спиралося на королівську санкцію захисту тих або інших прав, яка, у свою чергу, надавалася від імені корони у кожному окремому випадку на підставі попереднього аналогічного дозволу - «наказу про право», або ґрунтуючись на новому дозволі вищих юридичних інстанцій корони. З метою систематизації таких рішень Вестмінстерські суди складали так звані «загальні» світки. Власно, з появою цих світків (або, як ще їх називали - «щорічників») склалася практика посилення на попередні судові рішення, ухвалені у схожій справі, за умови повного збігу обставин цих справ або в аналогічних справах.

Врешті-решт захист прав в системі загальних судів набув прецедентного характеру. Якщо спочатку звернення до прецеденту обумовлювалося лише традицією посилення на «наявність права», з часом це стало обов'язковим: суд не мав ігнорувати зміст судових рішень, ухвалених в аналогічних справах, особливо якщо йшлося про рішення судів вищих інстанцій [6, с.217]. Отже, хоча доктрина і система судового прецеденту в Англії склалася ще у XI сторіччі, але формально набула характер джерела права лише після того, як у XIX сторіччі Палата лордів почала видавати узагальнені щорічники судових рішень [6, с.219].

Суть прецеденту полягає у тому, що, ухвалюючи рішення у конкретній справі, суд, з одного боку, зобов'язує сторони цієї справи до вчинення певної дії або утримання від неї, а з іншого - формулює загальну правову норму, яка є обов'язковою для вживання всіма нижчими судами і судами рівної інстанції при розв'язанні аналогічних справ.

Іншими словами, судовий прецедент є рішенням суду у конкретній справі, яке є обов'язковим для судів тієї або нижчої інстанції при розв'язанні

аналогічних справ, або служить зразком тлумачення закону, що не має обов'язкової сили [5, с.625]. Відповідно, в системі англійського права прийнято розрізняти, по-перше, загальне прецедентне право, що складається з рішень судів, ухвалених в результаті розгляду справ у межах загального судочинства, та, по-друге, прецедентне право, що відображає тлумачення чинного законодавства. Особливість судових прецедентів останнього (які, до речі, є похідними від нормативно-правових актів, що піддалися тлумаченню) полягає у здатності вносити певні доповнення до діючого права [4, с.133; 7, с.157].

Судовий прецедент відіграє значну роль серед джерел англійського права. Прецедент є результатом правотворчої діяльності вищих судових інстанцій - Суда корони, Високого суду і Апеляційного суду, Апеляційного комітету та Судового комітету Палати лордів [5, с.622-623]. Як специфічне джерело англійського права, судовий прецедент характеризується такими рисами:

- 1) він формулюється в результаті розв'язання судом конкретної справи;
- 2) він містить у собі правову норму, що зобов'язує суди нижчої ланки посилатися на нього у своїх майбутніх рішеннях;
- 3) він є обов'язковим для використання всіма судовими інстанціями, окрім Палати лордів [7, с. 158].

В літературі не існує єдиного підходу щодо структури і змісту судового прецеденту [5, с.629-630; 7, с.157]. Разом із тим найбільш усталеною й поширеною можна вважати точку зору, що прецедент складається, по-перше, з власне суті правової позиції судді (т.з. «ratio decidendi») й, по-друге, - аргументів на підтримку необхідності ухвалення того або іншого рішення, його важливості, переконливості, або, іншими словами, «що було сказано при цьому» («obiter dictum») [7, с. 157] .

Доктрина прецеденту (правила використання прецеденту) зводяться до трьох основних положень:

- 1) рішення, ухвалені Палатою лордів, є загальнообов'язковими для всіх, без виключення, судів;
- 2) рішення Апеляційного суду - загальнообов'язковими для нижчих судів, окрім вироків по кримінальних справах, і власно для нього;
- 3) рішення Високого суду є обов'язковими для нижчих судів (примітно, що ці рішення, які не мають обов'язкової юридичної сили для Суду Корони, можуть використовуватися ним при вирішенні власних справ).

За своєю формою (тобто як акт застосування права) судові рішення в англійському праві, на відміну, скажімо, від судових рішень вітчизняної правової системи є простим розпорядженням резолютивного характеру, яке містить рішення у справі, сформульоване за певною формулою. Наприклад, «А має відшкодувати Б певну суму матеріальних збитків»; або «договір між В і З розірваний»; або «спадок А необхідно передати Б». Англійські судді не мотивують своїх рішень, - вони наказують.

Судові рішення, що носять характер прецеденту, згідно з прийнятою в англійській правовій системі практикою, підлягають публікації в спеціальних збірниках судової практики - такими на сьогодні є «Law Reports», «All England Law Reports» і «Weekly Law Reports» [2, с. 227-229]. Аналіз цих публікацій дозволяє дійти висновку про наявність певного відбору судових рішень для їх оприлюднення. Так, публікується 75% рішень Палати лордів, 25% рішень Апеляційного суду і лише 10% рішень Високого суду.

Правило прецеденту в наші дні має на меті визначити кордони англійського права, зберігши при цьому його традиційну структуру як права судової практики. Разом із тим, сфера поширення у сучасному світі судового прецеденту не обмежується межами виключно англійського права. Про це свідчить, наприклад, той факт, що у країнах романо-германської (континентальної) правової сім'ї, провідним джерелом права в яких традиційно лишається нормативно-правовий акт, дедалі все помітнішою є тенденція посилення впливу судової практики на формування законодавства країни, правової системи в цілому.

Список використаної літератури:

1. Богдановская И. Ю. Судебный прецедент – источник права? // Государство и право.- 2002.- № 12.- С. 5-10.
2. Рене Давид. Основные правовые системы современности: перевод с фр. / Рене Давид и Камилла Жоффре-Спинози; Пер. В. А. Туманов. – М.: Международные отношения, 2003. – С. 227-233.
3. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – С. 383.
4. Луць Л. А. Сучасні правові системи світу. – Львів, 2003. – С. 132-135.
5. Марченко М. Н. Источники права: учеб. пособие. – М.: Т.К. Велби, Издательство Проспект, 2005. – С. 622-632.
6. Омельченко О.А. Всеобщая история государства и права: Учебник в 2 т. Издание третье, исправленное. Т. 1–М.: ТОН – Остожье, 2000. – С. 217-219.
- Уолкер Р. Английская судебная система. М., 1980. – С. 157-158.

Науковий керівник: Н.А. Жук